

<https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2025/03/Global-Terrorism-Index-2025.pdf> (дата звернення: 19.10.2025).

5. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: <https://me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення: 19.10.2025).

6. Генеральний штаб Збройних Сил України // Міністерство оборони України. URL: <https://mod.gov.ua/pro-nas/generalnij-shtab-zbrojnih-sil-ukrayini> (дата звернення: 19.10.2025).

Гайовий Владислав Ігорович,
аспірант кафедри криміналістики та
судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОСТІ ДІТЕЙ ЯК ЖЕРТВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема торгівлі людьми, зокрема дітьми, належить до найбільш небезпечних форм сучасної транснаціональної злочинності, що грубо порушує фундаментальні права і свободи людини. Особливої актуальності вона набуває в умовах збройного конфлікту, коли соціальна нестабільність, масові переміщення населення, руйнування соціальної інфраструктури та ослаблення державного контролю створюють сприятливі умови для діяльності організованих злочинних груп.

У таких умовах діти стають найбільш уразливою категорією населення, оскільки через вікові, психологічні та соціальні особливості вони не здатні самостійно протидіяти злочинним посяганням. Високий рівень латентності торгівлі дітьми зумовлений тим, що значна кількість таких злочинів не потрапляє до сфери офіційної реєстрації. Це пояснюється як особливостями поведінки самих потерпілих, які часто не усвідомлюють факту експлуатації або не мають можливості звернутися по допомогу, так і складністю виявлення злочинних

схем, що маскуються під легальні соціальні чи медичні процедури.

Збройна агресія проти України суттєво загострила цю проблему. Масові переміщення населення, збільшення кількості дітей, позбавлених батьківського піклування, руйнування державних інституцій на окупованих територіях, а також примусове вивезення дітей створюють додаткові ризики їх незаконного переміщення, експлуатації та використання у злочинних цілях. У цих умовах виникає нагальна потреба у вдосконаленні криміналістичних підходів до виявлення, документування та розслідування фактів торгівлі дітьми, а також у посиленні міжнародної співпраці правоохоронних органів.

У контексті предмета дослідження діти становлять особливу категорію жертв торгівлі людьми та інших незаконних угод щодо людини, оскільки є найбільш незахищеним та соціально вразливим прошарком суспільства. Значна кількість випадків торгівлі дітьми залишається поза межами офіційної статистики, що свідчить про високий рівень латентності таких кримінальних правопорушень.

Латентність цього виду злочинності зумовлена низкою чинників. По-перше, діти нерідко швидко адаптуються до умов експлуатації, сприймаючи їх як нормальні життєві обставини, рідко чинять активний опір злочинцям і майже ніколи самостійно не звертаються по допомогу. По-друге, через вікові особливості розвитку, особливо у випадку немовлят та дітей дошкільного віку, вони не здатні надати повні й об'єктивні свідчення про обставини злочину. По-третє, передача дитини для подальшої експлуатації часто маскується під зовні легальні процедури, що істотно ускладнює викриття злочинної діяльності.

Аналіз матеріалів кримінальних проваджень свідчить, що внесення відомостей до ЄРДР за фактами торгівлі дітьми найчастіше пов'язане з їх сексуальною та трудовою експлуатацією (52%). Водночас фіксуються й інші форми протиправної діяльності, зокрема виготовлення порнографічних матеріалів із використанням дітей, незаконне використання дітей як донорів для трансплантації органів, прихована передача новонароджених через медичні установи або незаконне усиновлення.

Механізм торгівлі дітьми значною мірою залежить від вікових особливостей та правового статусу потерпілих. Залежно від віку можна виділити немовлят, дітей дошкільного віку та дітей шкільного віку. За правовим статусом жертвами таких злочинів найчастіше стають діти, народження яких не було належним чином зареєстровано, діти, позбавлені батьківського піклування, вихованці інтернатних закладів, а також діти з неблагополучних або соціально вразливих сімей.

Відзначимо, що торгівля дітьми в умовах війни в Україні набула особливо загрозливого характеру, оскільки війна значно підвищила рівень соціальної вразливості неповнолітніх та створила сприятливе підґрунтя для діяльності організованих злочинних груп. Збройна агресія спричинила масові переміщення населення, зростання кількості безпритульних і сиріт, руйнування соціальної інфраструктури, що унеможливило належний захист прав дітей. У цих умовах діти стали найбільш незахищеною категорією, яка перебуває у зоні ризику незаконного вивезення, усиновлення, трудової та сексуальної експлуатації, використання у збройних конфліктах чи навіть як біологічний матеріал для трансплантації. Особливо небезпечним є примусове вивезення українських дітей до РФ та на тимчасово окуповані території, що кваліфікується як військовий злочин і злочин проти людяності [1, с. 87].

Проблема розслідування таких злочинів полягає в їх високій латентності, адже значна кількість випадків не фіксується через руйнування державних інституцій на окупованих територіях, відсутність належної реєстрації народжень та переміщень дітей, страх батьків заявляти про зникнення дитини через репресивні дії окупаційної влади. Додатковою перешкодою є складність збору доказів у військових умовах: обмежений доступ слідчих і прокурорів до територій, де вчиняються злочини, відсутність можливості проведення повноцінних оглядів, обшуків чи негласних слідчих дій. Значна частина доказової інформації має цифровий характер (повідомлення у соцмережах, переписка у месенджерах, електронні бази усиновлення чи переміщення дітей), що потребує спеціальних знань та міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки й цифрової криміналістики [2, с. 45].

Отже, діти залишаються однією з найбільш віктимних категорій жертв торгівлі людьми, що зумовлено їх віковими, психологічними та соціальними особливостями. Умови воєнного стану суттєво посилюють ризики незаконного переміщення та експлуатації дітей, а також ускладнюють виявлення і документування відповідних кримінальних правопорушень.

Складність розслідування таких злочинів зумовлена їх високою латентністю, транснаціональним характером, використанням сучасних інформаційних технологій та обмеженим доступом правоохоронних органів до окремих територій. У зв'язку з цим ефективна протидія торгівлі дітьми потребує комплексного підходу, що передбачає вдосконалення криміналістичних методик розслідування, активне використання цифрової криміналістики, а також посилення міжнародної взаємодії правоохоронних органів і міжнародних організацій з метою захисту прав і законних інтересів дітей.

Список бібліографічних посилань:

1. Назимко Є. С., Пономарьова Т. І., Лосич С. В. Особливості здійснення правоохоронної діяльності на деокупованих територіях: навч. посіб. Кропивницький: ДонДУВС, 2024. 199 с.

2. Розслідування воєнних злочинів і пов'язаних з війною кримінальних правопорушень: кримінально-правові, кримінальні процесуальні та криміналістичні аспекти: наук.-практ. посіб. / за заг. ред. В. В. Сокурєнка. Х. : «Право», 2024. 432 с.

Гемба Вікторія Миколаївна,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавр
Навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Чорноус Юлія Миколаївна,

професор кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор